
ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ БРАЗИЛІЯ

FORMATION AND IMPLEMENTATION OF MIGRATION POLICY OF THE FEDERATIVE REPUBLIC OF BRAZIL

Тетяна Гоголь¹

*Державний університет «Київський авіаційний інститут»
(просп. Любомира Гузара, 1, м. Київ, 03058)*

Tetiana Hohol

*State University "Kyiv Aviation Institute"
(1, Liubomyr Huzar Ave., Kyiv, Ukraine, 03058)*

Отримано: 14.03.2025. Затверджено: 20.04.2025

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлюються зміни у міграційній політиці Федеративної Республіки Бразилія за період незалежності й етапи формування системи управління міграцією. Розглядаються теоретичні засади дослідження імміграційних процесів в контексті державної політики, вплив якої обумовлює динаміку масштабів, напрямів, інтенсивності міграції. У цьому контексті загальна мета цього дослідження полягає в тому, щоб за допомогою діалектичного, історичного методів проаналізувати трансформацію бразильської міграційної політики, щоб зрозуміти динаміку та історичну еволюцію бразильської міграційної політики протягом багатьох років. Встановлено, що міграційні процеси за змістом, причинами та наслідками мають джерела та різні форми прояву майже у всіх сферах життєдіяльності людини і суспільства, вивчаються в різних контекстах і на різних рівнях. Визначено, що основними її напрямками міграційної політики Бразилії були: набуття бразильського громадянства за походженням, зменшення кількості нелегальних мігрантів, вибірковість у прийнятті мігрантів, обмеження в застосуванні іноземних мов на державному рівні, залучення іноземних інвесторів, кваліфікованих та

¹ доктор наук з державного управління, професор; ORCID 0000-0002-7830-2936; e-mail: tgogol@ukr.net

висококваліфікованих робітників, загальна політика щодо притулку та легальної міграції. За допомогою історичної інституціональної структури було виявлено критичні риси, які змусили Бразилію змінити свій підхід і розробляти нові інструменти для громадян держав-учасниць MERCOSUR, як то пересування громадян із метою навчання, працевлаштування або відпочинку та доступ на ринок праці країн-членів. Зроблено висновок про доцільність врахування зарубіжного досвіду регулювання міграційних процесів у формуванні та розробленні політичних рішень щодо подальшого вдосконалення міграційної політики України, що становить не лише науковий, а й практичний інтерес.

Ключові слова: імміграція; міграційна політика; законодавство; право на громадянство; Бразилія.

ABSTRACT

The article highlights changes in the migration policy of the Federative Republic of Brazil during the period of independence and the stages of formation of the migration management system. It considers the theoretical foundations of the study of immigration processes in the context of state policy, the influence of which determines the dynamics of the scale, directions and intensity of migration. In this context, the overall objective of this study is to use dialectical and historical methods to analyse the transformation of Brazilian migration policy in order to understand the dynamics and historical evolution of Brazilian migration policy over many years. It has been established that migration processes, in terms of their content, causes and consequences, have sources and various forms of manifestation in almost all spheres of human and social life, and are studied in different contexts and at different levels. It has been determined that the main directions of Brazil's migration policy were: acquisition of Brazilian citizenship by origin, reduction of the number of illegal migrants, selectivity in the admission of migrants, restrictions on the use of foreign languages at the state level, attraction of foreign investors, skilled and highly skilled workers, general policy on asylum and legal migration. With the help of the historical institutional structure, critical features were identified that forced Brazil to change its approach and develop new instruments for citizens of MERCOSUR member states, such as the movement of citizens for the purpose of study, employment or recreation, and access to the labour market of member countries. It was concluded that it is advisable to take into account foreign experience in regulating migration processes in the formation and development of policy decisions on the further improvement of Ukraine's migration policy, which is of not only scientific but also practical interest.

Key words: immigration; migration policy; legislation; right to citizenship; Brazil.

I. ВСТУП

Проблема міграції має досить тривалу історію та значний вплив на розвиток суспільства — переміщення населення з однієї місцевості в іншу відбувалося в усі історичні епохи. Міграційна політика закладена в політичну і правову системи держави, але на її нормативні та функціональні основи впливає насамперед зовнішнє (міжнародне) середовище. Проте саме держава є основним творцем і виконавцем міграційної політики. Вивчення міграційних процесів є предметом

актуальних наукових досліджень демографів, соціологів, психологів, культурологів, етнографів, економістів, юристів, політологів, географів та фахівців з інших галузей науки. Така зацікавленість до теми та поширеність досліджень пояснюється, насамперед, багатомірністю та комплексністю поняття «міграція». Міграційні переміщення в контексті державної політики передбачають аналіз її впливу на динаміку масштабів, напрямів, інтенсивності міграції.

Це значно підвищує вимоги до міграційної політики усіх держав, основне завдання якої полягає у забезпеченні найповнішого використання позитивного потенціалу міграції водночас із мінімізацією її негативних наслідків. Розбудова такої політики неможлива без глибокого розуміння феномену міграції, її закономірностей і результатів, вивчення світового досвіду регулювання міграційних процесів, глибокого аналізу міграційної ситуації¹.

Міжнародна міграція була постійним глобальним явищем, і в Федеративній Республіці Бразилія (Бразилія) міграційні потоки є частиною її історії, переживаючи різні цикли та моменти впродовж свого розвитку. Впродовж сторіч велика кількість мігрантів прибували до країни, на добровільній основі чи вимушено, відіграючи фундаментальну роль у національній конфігурації держави. На міграційні рухи до Бразилії впливали державні постанови, які іноді заохочували, а іноді перешкоджали таким процесам. Таким чином, аналізуючи попередні закони та укази, можна буде охарактеризувати поведінку уряду та його позицію щодо в'їзду та постійного перебування іммігрантів у країні.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Основна мета статті — представити міграційну політику Бразилії. У цьому контексті загальна мета цього дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати трансформації бразильської міграційної політики, починаючи з 1822 р., та базується на розумінні історичного досвіду, формуванні міграційної ідеології того періоду. Такий підхід дає змогу взаємопоеднувати виклад матеріалу та встановлювати чіткий взаємозв'язок між елементами. Це дослідження сприяє не лише глибшому розумінню еволюції бразильської міграційної політики,

¹ Малиновська О. А. (2018). Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ: НІСД. 472 с.

а також визначення пріоритетів модернізації такої політики з урахуванням системи міграційних інтересів в рамках різних схем економічної політики.

Щоб зрозуміти зазначеної політики сьогодення досліджені основні нормативні аспекти бразильської міграційної політики, спрямовані на регулювання та сприяння міграційному потоку до Бразилії, використовуючи позицію уряду як хронологічний орієнтир, не лише для того, щоб зрозуміти, що було зроблено на законодавчому рівні, але й для того, щоб зрозуміти важливість питання міграції в політичному порядку денному Бразилії.

Методологія, прийнята для проведення цього дослідження, базується на історико-порівняльному підході, оскільки вона спрямована на поглиблення розуміння моделей змін у формулюванні бразильської державної політики щодо міграції, враховуючи законодавчі зміни та контекст, який на них вплинув. Для методологічного досягнення цілей цього дослідження використано діалектичний метод для опису траєкторії державної політики. Дослідження присвячене аналізу державної політики, що реалізується для врегулювання міграційних потоків з різних країн, вивчення відповідних нормативних актів, які сформували сценарій від минулого до сьогодення.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Протягом усієї своєї історії Бразилія впроваджувала державну політику, спрямовану на регулювання в'їзду та виїзду мігрантів на її територію. Доступ до бразильської території, хоча і заохочувався урядом, відбувався в регламентований спосіб, відповідно до його інтересів та потреб у відповідний історичний період. Аналізуючи попередні закони та укази, можна охарактеризувати поведінку уряду та його позицію щодо в'їзду та постійного перебування мігрантів у країні. Міграцію також слід розглядати як невід'ємну частину більш широких процесів розвитку та державотворення в суспільствах походження та призначення. Велике значення для розвитку міграційних процесів мають міжнародні відносини, зокрема ті, що базуються на історичних зв'язках між колишніми колоніями та метрополіями, а також міждержавні домовленості, наприклад, щодо вільного пересування, вибору місця проживання та працевлаштування.

Історичний досвід міграційної політики Бразилії

Розглянемо тенденції, чинники та рушії міжнародної міграції в період після проголошення незалежності Бразилії від Португалії у 1822 р., а також вплив міграційної політики на обсяг, напрямок, час і вибір міграційних процесів. Історично Бразилія була країною призначення, на яку впливали послідовні хвилі мігрантів. Політику сприяння міграції для європейських мігрантів, зокрема програми працевлаштування та допомоги в міграції, започатковано в Декреті 1824 р. № 80, урядовій програмі надання грантів на витрати на проїзд для мігрантів, що сприяло зростанню спільнот європейських мігрантів. Окрім оплати витрат на переїзд, поселенцям були доступні вільні землі на півдні країни. Також даним указом визначені спеціальні категорії, заборонені для в'їзду, а саме, жебраки і незаможні особи, корінні жителі Азії чи Африки, а також особи, які підпадають під кримінальну відповідальність у країні походження. Конституція Бразильської імперії, прийнята 1824 р.,¹ встановлює основні правила отримання бразильського громадянства за народженням у Бразилії, незалежно від статусу батьків (народилися вільними або можуть бути звільнені), навіть якщо батько був іноземцем.

Скасування рабства в 1888 р. призвело до того, що економіка країни зіткнулася з дефіцитом робочої сили, особливо відчутний на кавових плантаціях. Юридичною відповіддю на цю проблему став Указ 1890 р. № 528², який регулював в'їзд іммігрантів до Бразилії, сприяючи європейським потокам. Запроваджуючи заходи щодо найму та пільги для європейців, Указ № 528 посилив зусилля щодо залучення європейських мігрантів шляхом розширення та уточнення пільг, які надаються їм під час подорожі та після прибуття. Він також заклав механізм найму працівників: землевласники, а також банки, компанії чи приватні власники, які бажають прийняти іммігрантів, повинні подати свої заяви до Генеральної інспекції земель і колонізації, вказавши кількість осіб або сімей та їх національність, а також переваги, які їм пропонують як вид зазначеної послуги. Судноплавні компанії,

¹ Constitution of the Empire of Brazil. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_the_Empire_of_Brazil

² Legislação Informatizada — Decreto No. 528 de 28 de Junho de 1890 — Publicação Original. URL: <https://www2.camara.leg.br/legin/fed/decret/1824-1899/decreto-528-28-junho-1890-506935-publicacaooriginal-1-pe.html>

які перевозили більше 10 тис. іммігрантів протягом одного року, не маючи жодних скарг щодо багажу та поведження з ними, отримували право на грошову винагороду у розмірі 100 тис. франків. Основними країнами-походження мігрантів до Бразилії наприкінці 19 століття були Португалія, Італія, Іспанія та Німеччина.

Конституція Республіки Сполучені Штати Бразилії, проголошена 1891 р.¹ встановила правила набуття бразильського громадянства за походженням для дітей, народжених за кордоном від бразильського батька, а також передбачала автоматичну натуралізацію всіх іноземців, тобто всі іноземці, які перебували в Бразилії станом на 15 листопада 1889 р., ставали бразильцями, якщо вони не заявили про своє бажання зберегти інше громадянство протягом 6 місяців після набрання чинності Конституцією. Зміни стосувалися також іноземних інвесторів, підприємців та ділових людей, кваліфікованих та висококваліфікованих робітників, членів сімей громадян Бразилії. Так, Конституція 1891 р. надавала можливість отримання громадянства власникам нерухомості в Бразилії, передбачала громадянство для кваліфікованих робітників і тим, хто був корисним для Бразилії, а також надання громадянства тим, хто був одружений з бразильцями або мав бразильську дитину.

Згодом було розширено заборону на в'їзд до країни для окремих категорій населення. Так, Указом від 13 жовтня 1893 р. № 1566² врегульовано легальний в'їзд іноземних громадян до Бразилії, надання дозволу перебувати і залишатися на національній території, зокрема, заборонено імміграцію до Бразилії іноземців, які є жебраками, бродягами, особами, які страждають на захворювання, що можуть загрожувати здоров'ю населення, або підозрюються у нападі, скоєному за межами національної території, проти життя, здоров'я, власності чи віросповідання.

У перші роки XX сторіччя спостерігалася ще більш інтенсивніша імміграція, і почалася японська міграція. Втім, економічна криза 1929 р. гостро відчувалася, зокрема, і на бразильській кавовій промисловості, а пов'язане з нею безробіття призвело до введення жор-

¹ Constituição de 24 de Fevereiro de 1891. URL: <https://legislacao.presidencia.gov.br/atos/?tipo=COF&numero=&ano=1891&ato=13c0TPn1UMrpXTaif>

² Decreto No. 1.566 de 13 de Outubro de 1893. URL: <https://www2.camara.leg.br/legin/fed/decret/1824-1899/decreto-1566-13-outubro-1893-541181-publicacaooriginal-43940-pe.html>

сткіших обмежень на імміграцію. Так, Указом 1930 р. № 19482 було призупинено будь-яку імміграцію на один рік як реакція на світову економічну кризу 1929 р. Конституція 1934 р.¹ передбачала, що Федерація відповідає за прийняття законів про натуралізацію та депортацію іноземців, в'їзд, екстрадицію, імміграцію та еміграцію, що підлягає регулюванню та контролю, і це може бути повністю заборонено (art. 5, XIX, g). Закон про квоти для мігрантів, встановлений у Конституції 1934 р. та посилений у 1937 р., обмежив річну імміграцію до 2 % з будь-якої окремої країни, в залежності від середнього рівня за попередні 50 років (art. 121, § 6). Цей пункт передбачає, що в'їзд іммігрантів до країни матиме необхідні обмеження для забезпечення етнічної інтеграції та фізичної та юридичної спроможності іммігранта, але поточний потік імміграції з кожної країни не повинен перевищувати щорічного ліміту в два відсотки від загальної кількості громадян відповідні нації, які проживали в Бразилії протягом останніх п'ятдесяти років. Крім того, пункт 7 забороняє концентрацію іммігрантів у будь-якій точці території Республіки, а закон регулює відбір, місцезнаходження та асиміляцію іноземців.

Декрет від 4 травня 1938 р. № 406² вважається першим законом про іноземців, відповідно до якого залишалася вибірковість у прийнятті мігрантів, відповідно, стаття 2 гарантує, що уряд може призупинити з економічних або соціальних причин в'їзд людей певної раси чи походження. Також зберігалася квота 2 %, а статтею 16 визначено, що вісімдесят відсотків (80 %) кожної квоти виділялося іноземним фермерам або технікам із сільськогосподарської промисловості. Запроваджувалася квота на поселення іноземців — в статті 39 зазначається, що жодне колоніальне поселення не може бути створено тільки однією іноземною національністю і повинно мати не менше як 30% бразильців. Це стало відповіддю на зростаючу стурбованість концентрації однієї національності в певній колонії. Вводилися певні обмеження в застосуванні іноземних мов на державному рівні, зокрема зазначалося, що жодний, центр або колонія, або комерційна чи промислова установа чи асоціація не можуть мати назви іноземною мовою.

¹ Constituição da Republica dos Estados Unidos do Brasil. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/constituicao34.htm

² Decreto-Lei No. 406 de 4 de Maio de 1938. URL: <https://www2.camara.leg.br/legin/fed/declei/1930-1939/decreto-lei-406-4-maio-1938-348724-publicacaooriginal-1-pe.html>

З початком Другої світової війни був виданий Декрет-закон 1941 р. № 3175¹, який призупиняв видачу тимчасових і постійних віз, таким чином обмежуючи імміграцію та передбачаючи інші заходи. Закон звільняв від призупинення надання постійних віз португальцям і громадянам американських штатів; а також іноземцям, які одружені з бразильцями, та які мають дітей, народжених у Бразилії. Закон також звільняв кваліфікованих робітників від призупинення надання постійних віз. Це звільнення стосувалося фермерів або сільських техніків, які знайшли роботу в сільському господарстві чи сільській промисловості або планували колонізацію, попередньо схвалену Федеральним урядом; а також фахівців із значними заслугами, які спеціалізуються в промисловості, корисній для країни, і знаходять відповідну професію в Бразилії; та які рекомендовані за їх видатні якості або виняткову корисність для країни.

У період від закінчення Другої світової війни до кінця 1970-х років спостерігалися демократичний режим імміграційної політики, яка стала більш гнучкою та значне економічне зростання. Зазначалося, що після закінчення світової війни необхідно надати бразильській імміграційній політиці раціональну та остаточну орієнтацію, яка відповідає подвійній меті захисту інтересів національного працівника та розвитку імміграції, яка є фактором прогресу для країни. При прийомі іммігрантів враховувалася необхідність збереження і розвитку в етнічному складі населення найбільш вигідних характеристик їхнього європейського походження (регулювалася Декретом-законом 1945 р. № 7967²). У той же час за правління президента Гетуліо Варгаса (1930–1945 рр. і 1951–1954 рр.) мігрантів заохочували до асиміляції з бразильською культурою з метою створення єдиної бразильської ідентичності.

Імміграційний потік з кожної країни надалі регулювався квотою, яка щорічно не перевищувала двох відсотків від кількості їхніх громадян, які в'їхали в Бразилію в період з 1 січня 1884 р. до 31 грудня 1933 р. Законодавством, крім того, санкціоновано нелегальний в'їзд іноземців до Бразилії, а саме, якщо особа відповідає умовам відповід-

¹ Decreto-Lei No. 3.175 de 7 de Abril de 1941. URL: <http://www2.camara.leg.br/legin/fed/declei/1940-1949/decreto-lei-3175-7-abril-1941-413194-publicacaooriginal-1-pe.html>

² Decreto-Lei No. 7.967 de 18 de Setembro de 1945. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/1937-1946/Del7967.htm

ності вона може, зрештою, бути допущеною, зі штрафом від 200 до 1000 канадських доларів, або депортованою, якщо особа не відповідає критеріям прийнятності, встановлених законом.

Після військового перевороту 1964 р. у Конституції 1967 і 1969 рр. не так багато згадок про міграційну політику під час режиму. Під час цивільно-військової диктатури в міграційній політиці переважали принципи доктрини національної безпеки, тому деякі мігранти були небажаними, особливо ліві мігранти з соціалістичних держав. Міграційна політика була того часу була спрямована на збереження національної безпеки, національних інтересів — політичних, соціально-економічних і культурних — і національного працівника, а також на обмеження доступу іммігрантів. Коли йшлося про стратегію чи політику щодо мігрантів, більше увага зверталася на те, як ця особа може сприяти внутрішньому розвитку, стимулюванню прогресу в країні. Тобто, якщо іноземець мав значний досвід або високу професійну кваліфікацію, в'їзд вітався, порядок документування перебування відбувався за певним порядком; в іншому випадку процес представляв нюанси, які ускладнювали в'їзд мігранта¹.

Декрет-законом 1969 р. № 941 «Про правовий статус іноземців у Бразилії»² змінено структуру дозволів на переселення до країни. Насамперед, вилучено правило, згідно з яким імміграція з кожної країни регулюється щорічною квотою; закріплено видворення нелегальних мігрантів, тобто у випадках нелегального в'їзду, якщо останні добровільно не залишають бразильську територію протягом визначеного періоду, поліція сприятиме їх негайній депортації. Відповідальність за в'їзд на бразильську територію нелегальних мігрантів покладалася на перевізника, який повинен був забезпечити виїзд нелегальних або заборонених пасажирів за власний кошт. Закон встановлював наступні умови для натуралізації: проживання на території країни протягом мінімум 4 років, вміння читати та писати португальською мовою, займатися професією чи мати у власності майно, яке є достатнім для того, щоб утримувати себе та свою сім'ю. Період про-

¹ Oliveira P. C. de A. (2022). Política migratória durante a ditadura militar no Brasil (1964-1985): reflexos da doutrina da segurança nacional. *Revista Eletrônica Trilhas da História*. Vol. 11. No. 22. pp. 33-49. URL: <https://doi.org/10.55028/th.v11i22.15861>

² Decreto-Lei No. 941 de 13 de Outubro de 1969. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/1965-1988/Del0941impresao.htm

живання для натуралізації міг бути скорочений до одного року для подружжя або дітей бразильців; період проживання міг бути скорочений до двох років для тих, хто може підтвердити свої професійні, наукові чи мистецькі здібності або спеціалізується на сільському господарстві; термін проживання міг бути скорочений до трьох років для інвесторів та тих, хто володіє нерухомим майном у Бразилії, вартість якого принаймні в п'ятдесят разів перевищує найвищу мінімальну заробітну плату, що діє в країні.

Законом від 19 серпня 1980 р. № 6815¹ вводився в дію Статут іноземців – це імміграційна політика, у статті 3 якої зазначено, що надання візи, її продовження або заміна завжди залежать від національних інтересів, тому він має на меті служити національній безпеці, політичним, соціально-економічним та культурним інтересам Бразилії та захисту ринку праці для бразильських професіоналів. Закон вимагав від іноземців мати спеціальний дозвіл на роботу, який може бути постійним або тимчасовим, і через 2 роки трудовий договір вважається перерваним і надається постійний дозвіл на роботу. Однак власники туристичних, транзитних або тимчасових віз, а також їхні утриманці не мають права працювати. Закон регулював доступ до громадянства та закріплював принцип *ius soli*: корінними бразильцями вважаються особи, які народилися в Бразилії, навіть якщо батьками є іноземці, які не перебували на службі у своїй країні; закріплював принцип *ius sanguinis*: корінними бразильцями вважаються ті особи, які народилися за кордоном, від бразильських батька чи матері, за умови, що хтось із них працевлаштований в Бразилії або за умови, що він приїжджає на проживання в Бразилію та вибирає бразильське громадянство в будь-який час.

З огляду на зазначене, починаючи з перших років XIX сторіччя і до другої половини XX сторіччя Бразилія стала свідком значних міграційних потоків за участю португальців, іспанців, італійців, німців, японців та інших національностей. Унаслідок залучення до переміщень населення практично всіх країн та регіонів міграційні потоки відзначаються етнічним, релігійним, культурним розмаїттям, яке останнім часом помітно посилюється.

¹ Lei No. 6.815 de 19 de Agosto de 1980. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/l6815.htm

Міграційне законодавство та міграційна політика

Міграційна політика низки країн впливає на інтенсивність і склад міграційних потоків. Одним із важливих наслідків інтенсифікації міграцій є урізноманітнення етнічного складу населення більшості країн. Країни призначення можуть як обмежувати в'їзд на свою територію, так і заохочувати його, зокрема кваліфікованих мігрантів або представників певних етнічних спільнот. Імміграція до Бразилії регулювалася Законом 1980 р. № 6815 та Указом 1981 р. № 86.715, які засновують Національну імміграційну раду (CNIg) як орган, відповідальний за реалізацію міграційної політики та видачу віз і дозволів на роботу. Останні заходи передбачили надання дозволів на в'їзд до країни таким особам, хто має принаймні середню освіту¹.

Національна імміграційна рада, яка є частиною основної структури Міністерства праці та виконує повноваження щодо формування політики трудової імміграції, як це передбачено Законом від 1 листопада 2017 р. № 13.502, а також у рамках виконання повноважень, наданих їй Указом від 22 червня 1993 р. № 840 та Указом від 20 листопада 2017 р. № 9.199, має повноваження формулювати національну імміграційну політику, регулювати надання дозволів на проживання з метою роботи².

Наразі дозвіл на проживання надається іммігрантам, які мають намір працювати або проживати та оселитися тимчасово чи постійно в Бразилії, за умови, що вони відповідають спеціальним вимогам, викладеним у Законі про міграцію та його нормах (Закон від 24 травня 2017 р. № 13.445³ та Указ від 20 листопада 2017 р. № 9.199⁴), які регулюють статус іммігрантів у країні.

У контексті сучасних викликів, Бразилія є привабливим місцем для латиноамериканців з різними соціально-економічними та освітніми умовами, особливо після створення у 1991 р. MERCOSUR шляхом під-

¹ OECD (2010). Latin American Economic Outlook 2010, Paris: OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/leo-2010-en>

² Legislação migratória compilada (2021). Alcebíades Gomes Pereira Júnior, Diego Ferreira Theodoro (organizadores). Brasília: Ministério da Justiça e Segurança Pública, Conselho Nacional de Imigração

³ Lei No. 13.445 de 24 de Maio de 2017. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2015-2018/2017/lei/L13445.htm

⁴ Decreto No. 9.199 de 20 de Novembro de 2017. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2015-2018/2017/decreto/D9199.htm

писання Асунсьйонського договору державами-членами Аргентини, Бразилії, Парагваю та Уругваю, основним принципом діяльності вищих органів якого є консенсус. Поправка до Конституції № 3/1994 дозволяє подвійне громадянство¹ у випадках походження, тобто набуття громадянства іншої країни не повинно спричиняти втрату бразильського громадянства. Угода про свободу пересування та поселення для мігрантів MERCOSUR², яка діє за принципом Шенгенської угоди Європейського Союзу, гарантує громадянам MERCOSUR, вихідцям з Чилі та Болівії (як асоційованим членам союзу) автоматичне надання візи та вільний вибір місця проживання та роботи. Угода надає всім громадянам країн-учасниць південного спільного ринку свободу працювати та проживати на території країн об'єднання за умови, що вони не мали судимості протягом останніх п'яти років. Згідно з угодою, громадяни країн-учасниць MERCOSUR, а також чилійці та болівійці мають право при пред'явленні дійсних документів в'їжджати в країни об'єднання та отримувати тимчасову візу на проживання до двох років; мають право на возз'єднання сім'ї. Після закінчення терміну дії ця віза може бути перетворена на дозвіл на постійне проживання за умови, що заявник має достатні засоби для існування. Угодою встановлюється швидкий доступ до постійного місця проживання шляхом надання дозволу на проживання громадянам MERCOSUR, які бажають оформити своє місце проживання в іншій державі-члені або асоційованому блоці. Регіональна інтеграція після Угоди про південний спільний ринок (МЕРКОСУР) 2002 р. зіграла важливу роль у запровадженні легалізації нелегальних мігрантів з регіону та частковому скасуванні кордонів і міграційних обмежень між країнами-членами. У цьому сенсі слід зауважити, що постійна класифікація іммігрантів без документів як «нелегальних» сприяє злиттю кримінального права з міграційним законодавством і соціальної сегрегації іммігрантів, оскільки вона пов'язує їх із злочинністю (нелегальністю) і дегуманізує їх, позбавляючи їх політичного статусу, відносячи їх до «нелегальних» людей: у повсякденній мові «нелегальність» використовується для позначення злочину, а «незаконність» — до адміністративних правопорушень³.

¹ Dual Citizenship Brazil. URL: <https://www.dualcitizenship.com/countries/brazil.html>

² MERCOSUR. URL: <https://www.mercosur.int/en/>

³ Martins Amaral A. P., Costa L. R. (2017). A (não) criminalização das migrações e políticas migratórias no Brasil: do Estatuto do Estrangeiro à nova Lei de Migração. *Revista Justiça Do*

З метою консолідації національної та багатонаціональної культурної реальності, яка надає португаломовним країнам (Лузофонські країни) їхню власну ідентичність, відображаючи особливі стосунки, що існують між ними, главами держав і урядів Анголи, Бразилії, Кабо-Верде, Гвінеї-Бісау, Мозамбіку, Португалії та Сан-Томе і Прінсіпі, які зустрілися в Лісабоні 17 липня 1996 р., було створено Спільноту португаломовних країн (CPLP)¹. Через шість років потому, 20 травня 2002 р., після здобуття незалежності Тимор-Лешті став восьмою країною-членом Співтовариства. Після кропіткої процедури вступу в 2014 р. Екваторіальна Гвінея стала дев'ятим повноправним членом.

Співпраця CPLP сприяє взаємозв'язку між різними сферами та секторами, збільшенню ресурсів, диверсифікації партнерства, спільній роботі з іншими учасниками. Загальними цілями CPLP є: а) політична та дипломатична координація між її членами в питаннях міжнародних відносин, зокрема для посилення їх присутності на міжнародних форумах; б) співробітництво в усіх сферах, включаючи освіту, охорону здоров'я, науку і технології, оборону, сільське господарство, державне управління, зв'язок, правосуддя, громадську безпеку, культуру, спорт і соціальні комунікації; с) реалізація проектів з популяризації та поширення португальської мови, особливо через Міжнародний інститут португальської мови. Поза сумнівом, перебіг подій для реалізації зазначених цілей, впливали і впливають на міграційні процеси серед країн Співдружності.

Правила отримання віз для викладачів або наукових співробітників високого рівня та іноземних науковців встановлюються Нормативною постановою від 29 квітня 1997 р. № 1. Відповідно, дозвіл на тимчасову або постійну візу може отримати вчитель, тренер або високопоставлений дослідник та іноземний вчений, який бажає продовжувати освітню чи науково-технічну діяльності в державній чи приватній установі, максимум протягом двох років. Оскільки уряд хоче залучити висококваліфікованих працівників, Мінпраці надає експертам, менеджерам та адміністраторам тимчасові робочі візи. Нормативна постанова від 18 серпня 1998 р. № 18 регулює надання

Direito. Vol. 31. No. 2. pp. 208–228. URL: <https://doi.org/10.5335/rjd.v31i2.7147>

¹ Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa — CPLP. URL: <https://www.cplp.org/id-3869.aspx>

постійних віз іноземцям, які бажають приїхати в країну в якості інвестора, керівника або директора компанії, розташованої в зоні обробки експорту — SPAs. Нормативною постановою від 28 вересня 1999 р. № 36 запроваджено видачу тимчасової або постійної візи в рамках возз'єднання сім'ї законним утриманцям громадянина Бразилії або іноземця, який тимчасово або постійно проживає в країні, старше 21 року. Якщо мова йде про тимчасових іноземних резидентів у Бразилії, право на возз'єднання сім'ї може бути застосовано, якщо перебування в країні триватиме більше шести місяців, в цей період забороняється займатися будь-якою прибутковою діяльністю на утриманні.

З 1997 р. відбуваються нові суттєві зміни, пов'язані з тим, що в країні запроваджено статус біженця. Прийнятий Закон № 9474¹ передбачає імплементацію положень Статуту ООН щодо біженців та спрямований на забезпечення виконання міжнародних зобов'язань щодо визначення біженців як людей, які переслідуються через свою расу, національність, релігію, соціальну групу чи політичні погляди. Ключовими аспектами закону є надання права на роботу тим, хто має статус біженця; поширення умов біженців на подружжя, нащадків, а також на інших членів родини, від яких біженці залежать економічно, за умови, що вони знаходяться в країні; можливості надання дозволу на постійне проживання іноземним власникам статусу біженця чи притулку та їхнім сім'ям, які проживали в Бразилії протягом принаймні чотирьох років у статусі біженця чи отримувача притулку. У 1999 р. Бразилія підписала угоду з Верховним комісаром ООН у справах біженців (УВКБ ООН), щоб розпочати у 2001 р. офіційну програму переселення біженців.

З метою надання дозволу на легалізацію нелегальних бразильських працівників у Португалії а також нелегальних португальських робітників у Бразилії та з запобігання та боротьби з торгівлею мігрантами, 11 липня 2003 р. Португалія та Бразилія підписали взаємну угоду про наймання робочої сили (Декрет від 19 вересня 2003 р. № 40/2003), спрямовану на полегшення пересування португальських та бразильських робітників між двома країнами (Декрет від 20 вересня 2003 р. № 42/2003). На практиці ця угода сприяла обміну інформацією між

¹ Resolução Normativa 06 concessão de permanência definitiva a asilados ou refugiados e suas famílias. URL: <http://portal.mte.gov.br/data/files/8A7C816A2E7311D1012F2C60997101FE/Resolucao%20Normativa%20Nº%2006%20-%20ALTERADA.pdf>

Португалією та Бразилією. Між Бразилією та Уругваєм Указом від 14 червня 2004 р. № 5105¹ схвалена Угода про особливий статус прикордонних жителів, якою передбачається регулювання дозволів на проживання, навчання та роботу для жителів Уругваю та Бразилії та надання жителям прикордонних регіонів особливого статусу, який дозволяє їм проживати в прикордонному місті на території іншої сторони, працювати та відвідувати навчальні заклади протягом п'яти років. Також схвалена Угода про легалізацію болівійців у Бразилії, які перебувають у нерегулярному стані. Метою Угоди є сприяння соціально-економічній інтеграції громадян обох країн, які мають нелегальний імміграційний статус на території своїх країн відповідно, виходячи з інтересу зміцнення існуючих дружніх відносин. Наголошуючи на важливості пошуку інструментів правового співробітництва полегшення міграційних процедур для громадян держав-учасниць MERCOSUR, укладено Угоду (Указ 2005 р. № 928²) про регулювання внутрішньої міграції громадян MERCOSUR щоб дозволити їм урегулювати міграцію без необхідності повертатися до країни походження. Для застосування цієї Угоди держави-учасниці можуть надавати дозвіл на тимчасове або постійне проживання відповідно до міграційних категорій, передбачених їхнім внутрішнім законодавством. Угода про постійне проживання жителів Аргентини в Бразилії, яка набула чинності в січні 2009 р.,³ передбачає спрощені умови на постійне проживання для аргентинців та означає, що громадяни Бразилії, які перебувають в Аргентині, і громадяни Аргентини, які перебувають в Бразилії, можуть отримати перетворення туристичних віз або тимчасових віз на постійні за умови, що вони подають заявку та виконують вимоги цієї Угоди. Громадяни цих країн та їхні сім'ї, які отримали дозвіл на проживання згідно з умовами такої Угоди, користуються такими ж громадянськими, соціальними, культурними та економічними правами та свободами, що й громадяни приймаючої країни.

¹ Decreto No. 5.105 de 14 de Junho de 2004. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2004-2006/2004/decreto/d5105.htm

² Decreto Legislativo No. 928 de 2005. URL: <https://www2.camara.leg.br/atividade-legislativa/comissoes/comissoes-mistas/cpcms/normativas/acordosinternacionais.html/decleg-928-2005>

³ Decreto No. 6.736 de 12 de Janeiro de 2009. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_Ato2007-2010/2009/Decreto/D6736.htm

Резолюція від 12 січня 2012 р. № 97¹ передбачає надання постійних віз на п'ять років громадянам Гаїті з гуманітарних міркувань, пов'язаних із погіршенням умов життя населення в Гаїті через землетрус у цій країні 12 січня 2010 р.

Щодо міжнародних іммігрантів, які проживають у Бразилії, основним джерелом інформації є демографічний перепис, який проводить раз на десять років Бразильський інститут географії та статистики (IBGE). Цілком імовірно, однак, що ці дані не повідомляють про реальну кількість іммігрантів, враховуючи, що значна кількість з них проживає в країні нелегально і може відмовитися надати інформацію або навіть не вказати свій імміграційний статус. Дослідження показали, що з 1980-х років у Бразилії зростає кількість людей із країн Південного конусу, а також посилення міграції болівійців, а також африканців і азіатів. У період 1991–2000 рр. дещо змінилися тенденції міжнародної міграції в Бразилії, що характеризувалося еміграцією бразильців, майже відсутністю колись класичних закордонних потоків (з Португалії, Іспанії, Італії), нетрадиційною імміграцією (наприклад, з Анголи та інші португаломовні країни Африки) і збільшення регіональних міграційних потоків до Бразилії².

Отже, на населення Бразилії вплинули різні хвилі іммігрантів з європейських країн, зокрема Португалії, Італії та Іспанії, а також з Японії та її латиноамериканських сусідів. Міграційна політика між 1945 і 2014 рр. для країн Латинської Америки характеризується досить високим рівнем обмежень до 1970-х років, а з того часу — відкриттям їхніх міграційних режимів. Країни Латинської Америки, на відміну від країн «західних» ліберальних демократій, демонструють нетипову модель: у той час як у 1970-х і 1980-х роках більшість змін політики мали тенденцію до більш обмежувального напрямку, з 1990-х років політики загалом стали менш обмежувальними. Пік обмежувальних заходів припав на період військового перевороту та встановлення авторитарних режимів, які тривали в Аргентині з 1976 по 1983 рр., у Бразилії з 1964 по 1985 рр. та в Чилі з 1973 по 1990 рр. Проте з початку

¹ Normative Resolution No. 97 of January 12, 2012. URL: <https://webarchive.archive.unhcr.org/20230518193915/https://www.refworld.org/docid/59ef10f34.html>

² Oliveira A.T.R., Oliveira L.A.P. (org.) (2011). Reflexões sobre os deslocamentos populacionais no Brasil. Estudos e análises. Informação demográfica e socioeconômica. Rio de Janeiro: IBGE. URL: <https://biblioteca.ibge.gov.br/visualizacao/livros/liv49781.pdf>

двадцять першого століття латиноамериканська міграційна політика стала більш ліберальною через розширення захисту біженців і надання мігрантам соціально-економічних прав і прав на возз'єднання сімей¹.

У той самий період кілька латиноамериканських держав розпочали політику залучення діаспори. У Бразилії запроваджується схема повернення для діаспори, а саме, Указом № 7.214/2010 створено програму підтримки повернення (Portal do Retorno), яка спрямована на підтримку бразильців, які хочуть повернутися до Бразилії, щоб полегшити їхню соціально-трудова інтеграцію на бразильський ринок праці. Так, Указом встановлено правила політики захисту бразильців за кордоном (захист прав емігрантів за кордоном), створено Раду представників бразильців за кордоном для роботи з Міністерством закордонних справ і заснуються конференції бразильців у світі. Особлива підтримка пропонується особам, які повертаються, щоб розпочати свою повторну роботу через самозайнятість.

Отже, у контексті XIX сторіччя можна спостерігати прибуття національностей, які не мали значної історії імміграції до країни, таких як ангольці, конголезці, сирійці, болівійці, сенегальці, гаїтяни та венесуельці. Ці особистості уособлюють грань «сучасних міграцій», зумовлених політичною та економічною нестабільністю, а також катастрофічними природними явищами, які стали спонукальними елементами для пошуку нових горизонтів. Особливо важливим є те, що і в найближчій перспективі їх вплив значно посилиться.

IV. ВИСНОВКИ

Бразилія складається з іммігрантів, відповідно уже з найдавніших часів в країні формувалися певні підходи та запроваджувалися механізми регулювання міграційних процесів. Історично країна приймала людей з Європи, Азії та Африки. І цей рух ніколи не припинявся. Люди прибувають до країни щодня, і багато хто вирішує тут залишитися на постійне місце проживання. Вплив міграційних компонентів на розвиток людського капіталу, формуванню загального соціального середовища та стабільність економічного розвитку в Бразилії на початку

¹ de Haas H., Natter K., Vezzoli S. (2018). Growing Restrictiveness or Changing Selection? The Nature and Evolution of Migration Policies1. *International Migration Review*. Vol. 52, Issue 2. pp. 324–367. URL: <https://doi.org/10.1111/imre.12288>

XXI століття, як і протягом всього періоду з часу набуття нею статусу незалежної держави, був і залишається досить вагомим. Деякі ранні ініціативи, як-от Указ 1824 р. № 80 та урядові програми, що надавали гранти на витрати іммігрантів на проїзд, сприяли зростанню спільнот європейських мігрантів. З 1980-х рр. у Бразилії зросла кількість людей з країн Південного конусу, а також посилення міграції болівійців, а також африканців і азіатів.

Функціональне призначення міграційної політики виходить далеко за межі регулювання міграційних процесів, оскільки включає також вплив на фактори міграції. Дослідивши розвиток міграційної політики Бразилії можна зробити висновок, що основними її напрямками були: набуття бразильського громадянства за походженням, зменшення кількості нелегальних мігрантів, вибірковість у прийнятті мігрантів, обмеження в застосуванні іноземних мов на державному рівні, залучення іноземних інвесторів, кваліфікованих та висококваліфікованих робітників, загальна політика щодо притулку та легальної міграції. За допомогою історичної інституціональної структури було виявлено критичні риси, які змусили Бразилію змінити свій підхід і розробляти нові інструменти для громадян держав-учасниць MERCOSUR, як то пересування громадян із метою навчання, працевлаштування або відпочинку та доступ на ринок праці країн-членів.

Аналіз зарубіжного досвіду, політики окремих країн та міжнародних організацій, яким доводилося розв'язувати проблеми репатріації біженців, може допомогти у формуванні уявлення про імовірність повернення українців на Батьківщину та політичні рішення, які цьому сприятимуть, що становить не лише науковий, а й цілком практичний інтерес. Врахування сучасних міграційних тенденцій у зарубіжних країнах і, зокрема, масових міждержавних міграційних переміщень в контексті участі України в світовому міграційному просторі розглядається як один із важливих чинників формування власної національної політики. Це ставить перед державою завдання розробки ефективного механізму регулювання міграційних процесів та удосконалення відповідної державної політики.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА / REFERENCES

1. Малиновська О. А. (2018). Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ: НІСД. 472 с.

2. Constituição da Republica dos Estados Unidos do Brasil. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/constituicao34.htm
3. Constituição de 24 de fevereiro de 1891. URL: <https://legislacao.presidencia.gov.br/atos/?tipo=COF&numero=&ano=1891&ato=13c0TPn1UMrpXTafb>
4. Constitution of the Empire of Brazil. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_the_Empire_of_Brazil
5. de Haas H., Natter K., Vezzoli S. (2018). Growing Restrictiveness or Changing Selection? The Nature and Evolution of Migration Policies1. *International Migration Review*. Vol. 52, Issue 2. pp. 324–367. URL: <https://doi.org/10.1111/imre.12288>
6. Declaração Constitutiva da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa — CPLP. URL: <https://www.cplp.org/id-3869.aspx>
7. Decreto No. 1.566 de 13 de Outubro de 1893. URL: <https://www2.camara.leg.br/legin/fed/decret/1824-1899/decreto-1566-13-outubro-1893-541181-publicacaooriginal-43940-pe.html>
8. Decreto No. 5.105 de 14 de Junho de 2004. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2004-2006/2004/decreto/d5105.htm
9. Decreto No. 6.736 de 12 de Janeiro de 2009. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_Ato2007-2010/2009/Decreto/D6736.htm
10. Decreto No. 9.199 de 20 de Novembro de 2017. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2015-2018/2017/decreto/D9199.htm
11. Decreto Legislativo No. 928 de 2005. URL: <https://www2.camara.leg.br/atividade-legislativa/comissoes/comissoes-mistas/cpcms/normativas/acordosinternacionais.html/deleg-928-2005>
12. Decreto-Lei No. 3.175 de 7 de Abril de 1941. URL: <http://www2.camara.leg.br/legin/fed/declei/1940-1949/decreto-lei-3175-7-abril-1941-413194-publicacaooriginal-1-pe.html>
13. Decreto-Lei No. 406 de 4 de Maio de 1938. URL: <https://www2.camara.leg.br/legin/fed/declei/1930-1939/decreto-lei-406-4-maio-1938-348724-publicacaooriginal-1-pe.html>
14. Decreto-Lei No. 7.967 de 18 de Setembro de 1945. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/1937-1946/Del7967.htm
15. Decreto-Lei No. 941 de 13 de Outubro de 1969. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/1965-1988/Del0941impresao.htm
16. Dual Citizenship Brazil. URL: <https://www.dualcitizenship.com/countries/brazil.html>
17. Legislação Informatizada — Decreto No. 528 de 28 de Junho de 1890 — Publicação Original. URL: <https://www2.camara.leg.br/legin/fed/decret/1824-1899/decreto-528-28-junho-1890-506935-publicacaooriginal-1-pe.html>
18. Legislação migratória compilada (2021). Alcebíades Gomes Pereira Júnior, Diego Ferreira Theodoro (organizadores). Brasília: Ministério da Justiça e Segurança Pública, Conselho Nacional de Imigração
19. Lei No. 13.445 de 24 de Maio de 2017. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2015-2018/2017/lei/L13445.htm
20. Lei No. 6.815 de 19 de Agosto de 1980. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/l6815.htm
21. Martins Amaral A. P., Costa L. R. (2017). A (não) criminalização das migrações e políticas migratórias no Brasil: do Estatuto do Estrangeiro à nova Lei de Migração. *Revista Justiça Do Direito*. Vol. 31. No. 2. pp. 208–228. URL: <https://doi.org/10.5335/rjd.v31i2.7147>
22. MERCOSUR. URL: <https://www.mercosur.int/en/>
23. Normative Resolution No. 97 of January 12, 2012. URL: <https://webarchive.archive.unhcr.org/20230518193915/https://www.refworld.org/docid/59ef10f34.html>

24. OECD (2010). Latin American Economic Outlook 2010, Paris: OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/leo-2010-en>
25. Oliveira A.T.R., Oliveira L.A.P. (org.) (2011). Reflexões sobre os deslocamentos populacionais no Brasil. Estudos e análises. Informação demográfica e socioeconômica. Rio de Janeiro: IBGE. URL: <https://biblioteca.ibge.gov.br/visualizacao/livros/liv49781.pdf>
26. Oliveira P. C. de A. (2022). Política migratória durante a ditadura militar no Brasil (1964-1985): reflexos da doutrina da segurança nacional. *Revista Eletrônica Trilhas da História*. Vol. 11. No. 22. pp. 33–49. URL: <https://doi.org/10.55028/th.v11i22.15861>
27. Resolução Normativa 06 concessão de permanência definitiva a asilados ou refugiados e suas famílias. URL: <http://portal.mte.gov.br/data/files/8A7C816A2E7311D1012F2C60997101FE/Resolucao%20Normativa%20N%2006%20-%20ALTERADA.pdf>